

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/007/d

29 februari 1984

FUNCTIE EN TAKEN VAN VAKBONDEN IN DE SOVJETSAMENLEVING

De structuur van de Sovjetvakbonden

In een vorige Focus uit deze reeks (Nr. A84/007/a - c) is opgemerkt dat in de Sovjet-Unie het vakbondswezen - conform artikel 14 van de statuten - georganiseerd is volgens het productieprincipe. Dat houdt in dat diegenen die in hetzelfde bedrijf werken, ongeacht hun beroep of bezigheden, deeluitmaken van dezelfde vakbondsorganisatie. Daarbij komt dan nog dat de 30 in de Sovjet-Unie bestaande vakbonden een zelfde scala sectoren bestrijken als de meeste Sovjetrussische ministeries *).

Deze parallellie zal niet toevallig zijn en heeft tot gevolg dat het personeel in de productiebedrijven in een bepaalde bedrijfstak lid is van dezelfde vakbond als het personeel van het ministerie, inclusief de minister, waaronder deze bedrijfstak valt. Als gevolg hiervan is er sprake van een nauwe relatie tussen de vakbonden en de ministeries, omdat blijkbaar nogal wat ministeriële topfunctionarissen gekozen worden in de centrale comité's van de onderscheiden vakbonden. Als regel schijnt het erop neer te komen dat vijf á tien hooggeplaatste departementsfunctionarissen in hun vakbondsorganisatie een CC-zetel bezetten en soms zelfs een plaats hebben toebedeeld gekregen in het veel kleinere en hiërarchisch hogergeplaatste vakbondspresidium. In 1977 bv. telde het uit 17 personen bestaande Presidium van de Vakbond voor Onderwijs en Wetenschappelijke Instellingen onder zijn leden de eerste plv. minister van Onderwijs en een van de plv. ministers voor Hoger en Gespecialiseerd Secundair Onderwijs.

*) Militairen en politie (dwz. de onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken vallende militie) zijn niet bij een vakbond aangesloten. Hetzelfde geldt n.a.w. voor het KGB-personeel.

De kleinst mogelijke eenheden van deze vakbondsorganisaties worden gevormd door de vakbondsafdelingen in de fabrieken, die ook wel worden aangeduid als vakbondsbasisorganisaties. Volgens uit 1981 daterende gegevens bestaan er 731.000 van die basisorganisaties, die op hun beurt deel uitmaken van de 30 vakbonden.

Het totale vakbondswezen wordt geleid door de Centrale Raad van Sovjetvakbonden (Vsesoyuznyy tsentral'nyy sovet profsoyuzov; VTsSPS), die eens in de vijf jaar gekozen wordt door het hoogste orgaan, i.c. het Sovjetvakbondcongres. In de tijd tussen deze congressen is de VTsSPS het hoogste vakbondsorgaan, net zoals dat geldt voor het CC van de CPSU in de periode tussen de partijcongressen. Het VTsSPS-apparaat wordt in feite gevormd door twee componenten, waarvan als eerste het zg. Presidium genoemd kan worden en als tweede het samenstel van (voorzover bekend tenminste) 21 VTsSPS-afdelingen. Laatstgenoemde zijn te vergelijken met de CC-Afdelingen binnen het CPSU-apparaat en houden zich bezig met de uitvoering van de verschillende aspecten van het beleid zoals dat is vastgesteld. Onder die VTsSPS-afdelingen bevinden er zich, die nogal voor de hand liggen, zoals een Afdeling Financiën, een Economische Afdeling, een Internationale Afdeling en een Afdeling Arbeidsveiligheid, maar zijn er ook sommige die op het eerste oog wat vreemd aandoen. Als voorbeeld van deze laatste kunnen genoemd worden de Afdeling voor Lichaamscultuur en Sport, de Afdeling voor Culturele Massa-Activiteiten en de Afdeling voor Boot- en Busreizen.

Het VTsSPS-Presidium wordt gevormd door VTsSPS-voorzitter /, diens plaatsvervanger, tien vakbondssecretarissen en 26 "andere" leden. Onder deze laatsten bevinden zich o.m. de hoofdredacteur van het vakbondsblad Trud en de voorzitters van een zevental vakbonden. Dit Presidium dat regelmatig bijeen heet te komen houdt zich niet bezig met de dagelijkse leiding van het apparaat, maar met de beleidsbepaling voorzover dat in de bijzondere verhouding tot de CPSU tot de mogelijkheden behoort.

De dagelijkse leiding valt toe aan de vakbondssecretarissen, onder toezicht van de VTsSPS-voorzitter en diens plaatsvervanger, en met behulp van het potentieel van de 21 VTsSPS-afdelingen.

De organisatorische opbouw van de 30 afzonderlijke vakbonden heeft overeenkomstige trekken. Elke vakbond heeft een voorzitter, een aantal secretarissen, een op een centraal comité lijkend orgaan en een uit afdelingen opgebouwd apparaat voor de beleidsuitvoering dat door de vakbondssecretarissen wordt geleid. Het ligt voor de hand dat deze vakbonden weinig vrijheid hebben in hun beleidsbepaling omdat zij functioneren onder de hiërarchisch hogergeplaatste VTsSPS. Het beleid van de individuele vakbonden moet in overeenstemming zijn met het beleid van deze Centrale Raad, dat op zijn beurt weer moet stroken met dat van de CPSU. Conflicten binnen het vakbondswezen worden voorkomen of minstens uit de wereld geholpen door de praktijk van het democratisch centralisme als organisatieprincipe.

Vermelding verdient dat de 30 Sovjetrussische vakbonden een territoriale organisatie hebben op het niveau van de republieken, de gebieden en de steden, elk met een eigen voorzitter, secretarissen enz.. De vakbondsorganisaties binnen de afzonderlijke bedrijven tenslotte worden geleid door de zg. fabriekscomité's. Binnen dezelfde territoria wordt de coördinatie tussen de verschillende vakbondsonderdelen geëffektueerd door de zg. Raden van Vakbonden, waarvan er volgens gegevens uit 1981 op de verschillende niveau's in totaal 170 bestaan, gekozen tijdens intervakbondscongressen.

Opgemerkt moet worden dat individuele vakbonden door de VTsSPS opgericht en opgeheven kunnen worden naar de behoeften van het moment. Tegenover de 30 vakbonden van nu stonden er in 1937 in totaal 162 en in 1968 slechts 26.

Het immense vakbondsapparaat dat in totaal 133 miljoen leden telt en daarmee - volgens Sovjetrussische cijfers 98 à 99% van de beroepsbevolking omvat *) , wordt geleid door ruim 63 miljoen vakbondsfunctionarissen. Dit komt erop neer dat ongeveer 49% van de leden binnen de vakbonden één of andere functie bekleedt. Het overgrote deel van hen

*) Dit zou betekenen dat tussen de 1,3 en 2,7 miljoen leden van de beroepsbevolking niet zijn aangesloten bij een vakbond. Over de samenstelling van deze groep is niets bekend. In "Sowjetische Gewerkschaften" van en wordt daarover gesteld dat de twee procent die geen lid van een vakbond is hoofdzakelijk gevormd wordt door jeugdigen en huisvrouwen, die pas zijn gaan werken en nog geen tijd hadden om tot de vakbond toe te treden (pg. 18-19).

is uiteraard geen "beroeps-vakbondsfunctionaris", maar vervult een vakbondsfunctie naast zijn gewone werk. In een in 1981 uitgekomen Novosti-geschrift worden hierover cijfers verstrekt : van de 63 miljoen vakbondsfunctionarissen zijn er enige duizenden "beroeps". "Mit anderen Worten", zo wordt daaraan toegevoegd, "96 Prozent aller Funktionäre der Grundorganisation über ihre Ämter ehrenamtlich aus ; in den Kommissionen der Gewerkschaftsleitungen und Gewerkschaftsräte als technische Inspektoren, Vertrauensärzte, Mitglieder der Gewerkschaftsleitungen der einzelnen Produktionsabteilungen, Betriebe und Regionen " *). Het is uit de kontekst niet helemaal duidelijk of de genoemde 96% gelijk gesteld mag worden met het aantal van 63 miljoen. Een bijzonder groot verschil kan er echter nauwelijks zijn omdat er van mag worden uitgegaan dat juist in de lagere vakbondsorganisaties het aantal "niet-beroepskrachten" het grootst zal zijn en dat de hogere vakbondsorganen met "full-timers" zullen zijn bemand. Als nu die 96% gelijkgesteld wordt met 63 miljoen, dan zou dat - omgerekend - erop neer komen dat er zo'n goede 2,6 miljoen beroepsvakbondsfunctionarissen zouden zijn, wat wel erg afwijkt van de "enige duizenden", die in Sovjetbronnen worden genoemd. Hiermee wil niets bewezen zijn, behalve het feit dat op gegevens uit authentieke Sovjetbronnen toch niet altijd blind gevaren kan worden. Het hoge percentage personen met een functie binnen het vakbondssysteem, mensen derhalve die zich op "vrijwillige" basis inzetten, heeft het onmiskenbare voordeel dat dezen op hun verantwoordelijkheden van hogerhand kunnen worden aangesproken, wat een stevige greep op de totale organisatie tot gevolg kan hebben in gevallen waarvoor daartoe de noodzaak bestaat. Dat een dergelijk hoog percentage vakbondsleden bereid is tot het aanvaarden van een of andere functie, kan waarschijnlijk in zeer vele gevallen verklaard worden uit het feit dat er bijkomende voordelen te halen zijn. zegt daarover : "Ehrenamtliche gewerkschaftliche Aktivisten erhalten Lohn und Prämien in den Betrieben, wo sie ihrer Produktionstätigkeit nachgehen.

*) , Gewerkschaften, Gesellschaft und Staat, APN-Verlag, Moskau 1981, pg. 12.

Im allgemeinen werden Produktionsaktivisten, die ihre Arbeit mit aktiver gesellschaftlicher Tätigkeit verbinden, bei der Beförderung und auch bei der Verteilung materieller Güter (Ferienplätze, Wohnungen) in gewissem Masse bevorzugt. Dieser Grundsatz gilt aber nicht nur für Gewerkschaftsfunktionäre, sondern in gleichem Masse auch für die Aktivisten aller gesellschaftlichen Organisationen" *).

Dat laatste mag waar zijn, de vakbonden bieden in elk geval veel meer mogelijkheden om een of andere functie te bekleden dan andere maatschappelijke organisaties die vaak een veel meer politiek karakter dragen dan de vakbonden. Los daarvan zijn er vele andere redenen om lid van een vakbond te worden, waarop in een volgende Focus nader zal worden ingegaan.

*)

, op-cit., pg. 12.